

Vestfold og Telemark
FYLKESKOMMUNE

Årsmelding Elev – og lærlingombudet 2020

Geir Eidsvåg og Magnus Bekkevold

Telemarks kanalen, Kjeldal sluse. Foto G Eidsvåg

Fra Elev- og lærlingombudet

I denne årsmeldingen vil ombudet redegjøre for aktiviteten i året 2020, ombudets videre arbeid og fokus fremover.

Elev- og lærlingombudet er en godt etablert ordning som mange av elevene og lærlinger er kjent med. Informasjon om ombudet er en kontinuerlig oppgave. Henvendelsene ombudet har fått har vært varierte. Mange av henvendelsene har vært om skolemiljø, usikkerhet rundt regelverk, lønn og arbeidsmiljø for lærlinger, fysiske og psykiske helseutfordringer.

Ombudet skal utføre arbeidet på et selvstendig og uavhengig grunnlag etter mandat vedtatt av fylkestinget. Ombudet er personalmessig tilknyttet HR – Mestring og utvikling.

2020 har vært spennende for ombudet. Året har vært preget av erfaringsutveksling og ny kunnskap på bakgrunn av mange møter og samtaler med bl.a. elever, lærlinger og ansatte i videregående opplæring, skoler og bedrifter og derved etablert felles praksis av ombudsrollen. Dette er med å videreutvikle rollen som Elev- og lærlingombud.

Først og fremst er ombudet til for ungdom som er i opplæring. Ungdom har rett til å medvirke i egen opplæring og til et trygt og godt opplæringsmiljø. Vi er mange aktører som har delansvar for å få dette til. Den enkelte av oss bør utøve vår rolle og vårt bidrag slik at det fremmer god helse, trivsel og læring. Ombudet ønsker å øke bevisstheten på hvordan språket og våre handlinger kan bidra til å redusere, håndtere, eller helst forebygge misforståelser, krenkelser, diskriminering, konflikter og mobbing.

Ombudet skal ivareta ungdommens rettigheter, fremme god dialog og godt samarbeid.

Vestfold og Telemark, april 2021

Innhold

Fra Elev- og lærlingombudet.....	0
Innledning.....	3
1. Samarbeid	5
2. Forebygging.....	7
3. Medvirkning	7
4. Henvendelser.....	8
5. Ombudsrollen 2020	12

Innledning

Denne rapporten omtaler aktivitetene Elev- og lærlingombudet har gjennomført i 2020. Rapporten peker også på noen utfordringer.

Ordringen med elev- og lærlingombud i Telemark ble etablert sommeren 2002. Vestfold Fylkeskommune har hatt Elev- og lærlingombud siden 2004. Nordland fylkeskommune var det første fylket i landet med en slik ordning, hvor første ombud ble ansatt allerede i 1997. 31.12.2020 var det 17 elev- og lærlingombud med ansvar for videregående opplæring, og 17 mobbeombud knyttet til den nasjonale ordningen med mobbeombud for alle barn og elever i barnehage og grunnskole i alle fylker.

Mandatet til elev- og lærlingombudet i Vestfold og Telemark ble justert ved fylkessammenslåingen i 2020.

Mandat

Elev- og lærlingombudet skal bidra til å sikre at rettighetene og interessene i videregående opplæring blir ivaretatt, med et spesielt fokus på et trygt og godt skolemiljø for elever og arbeidsmiljø for lærlinger. Dette gjelder også for ungdom i oppfølgingstjenestens målgruppe.

Arbeidet skal også bygge på to av bærekraftsmålene til FN.

God helse er en grunnleggende forutsetning for menneskers mulighet til å nå sitt fulle potensiale og for å bidra til utvikling i samfunnet.

Inkluderende opplæring av god kvalitet, er en av de viktigste byggesteinene for velstand, helse og likeverd i alle samfunn. Utdanning er nøkkelen til utvikling, og åpner en verden av muligheter som gjør at hver enkelt av oss kan bidra til et bærekraftig samfunn. Mål 4 handler ikke bare om retten til skolegang, men også at en får gode lærere og kvalitet i undervisningen hele veien fra barneskolen til universitet.

Målgruppen

Elever, lærlinger, praksisbrevkandidater, lærekandidater og ungdom i målgruppen til oppfølgingstjenesten, og omfatter alle offentlige og private virksomheter i videregående opplæring. Heretter benevnes målgruppen med fellesbegrepet – elever og lærlinger (Opplæringslova Kapittel 3, § 3-1 og kapittel 13, § 13-2).

Formål

Formålet er å ivareta rettigheter og plikter, fremme dialog og samarbeid, og gjennom dette håndtere og forebygge misforståelser, krenkelser, diskriminering, konflikter og mobbing. Ombudene skal bidra til søkelys på medvirkning og et godt læringsmiljø i skole og bedrift og samtidig være en ressurs for alle aktører i videregående opplæring og lærebedrifter. Ombudene har taushetsplikt og er en fristilt og uavhengig part.

Dette er arbeidsoppgavene til Elev- og lærlingombudet i Vestfold og Telemark fylkeskommune slik det framgår av mandatet, som ligger som vedlegg i denne rapporten.

Oppgaver:

- Ombudene skal jobbe aktivt for å gjøre ombudsordningen kjent
- Besvare henvendelser og bistå elever og lærlinger i enkeltsaker
- Ombudene skal arbeide for at elever og lærlingers rettigheter blir ivaretatt, uten å svekke skolenes og bedriftenes rolle og ansvar
- Gi råd, støtte og veilede om rettigheter og plikter
- Ta opp saker på vegne av den enkelte elev, lærling, klasser og elevråd
- Videreformidler saker på vegne av elever, lærlinger, klasser og elevråd
- Bidra til at elever og lærlinger opplever et inkluderende, godt fysisk og psykisk opplæringsmiljø
- Bidra til styrket medvirkning i opplæringen
- Bidra til god tverrfaglig oppfølging og samarbeid med aktuelle aktører som arbeider med elever og lærlinger på ulike nivåer
- Støtte mobbeombudene i arbeidet med psykososialt miljø

Alle parter har et ansvar for å bidra til et trygt og godt læringsmiljø. Det handler mye om trygghet til å kunne si ifra, og ikke minst den evnen mottaker, enten det er ledelse eller en ansatt, har til å ta imot henvendelser. Ombudene har ikke saksansvar, men en rådgivende / veiledende rolle. God kompetanse på dette området er av betydning for gode løsninger i forebygging og håndtering av konflikter.

For å forebygge og motvirke krenkelser og mobbing må det arbeides langsiktig og målbevisst. God faglig støtte i trygge fysiske og psykiske omgivelser på en skole eller i en bedrift, en god relasjon til sine lærere/instruktører gir motiverte ungdom som trives og bidrar til et positivt læringsmiljø. Ombudene er på mange arenaer, og gjør nyttige erfaringer. Ombudene kan være en ressurs for alle aktører i videregående opplæring, opplæringsinstitusjoner og bedrifter.

1. Samarbeid

Ombudet i Vestfold og Telemark jobber kontinuerlig med å gjøre ordningen kjent til aktuelle samarbeidspartnere. Dette innebærer besøk på de videregående skoler til elever og ansatte, aktuelle bedrifter, opplæringskontorer og fagopplæring. Elev- og lærlingombudet har også egen nettside på vtfk.no. Skolene har lagt ut denne informasjon om ombudene på sine nettsider under elevtjenester.

Ombudene var, så langt det lot seg gjøre, på besøk alle de videregående skolene i Vestfold og Telemark ved oppstart skoleåret 2020/21. I 2020 har ombudet fått inn oppdatert kontaktinformasjon om ombudet som ligger ved alle inngåtte lærekontrakter.

Under vises en oversikt over de aktørene ombudet samarbeider med for å skape et godt læringsmiljø både for elever og lærlinger.

Elev- og lærlingombudet samarbeider med:	Oppgaver og hensikt:
Opplæring og Folkehelse	Behov for å øke samhandling med OF. God og nødvendig dialog med ledelsen er viktig.
Fagopplæringsseksjonen	Tett og nødvendig samhandling med rådgivere i individsaker
4-års løpet (Samarbeidsarena med fagopplæring, opplæringskontorer, OT og skolene)	En viktig arena for ombudet. Ombudet har ikke vært invitert i 2020. Drøftinger om utfordringer i praksisfeltet.
Folkehelse	Godt samarbeid med rådgiver i medvirkningsarbeid for elevråd og koordinatorene. Bidrar til å heve kompetansen og støtte tillitsmannsrollen hos elever.
Inntak, eksamen og voksenopplæring	Tett og god dialog, og ved behov.
Vestfold og Telemark ungdomsråd	Ombudet har vært med i prosessene for opprettelse av rådet. Til stede på møter og informasjonsarbeid fra ombudet.
Lærlingrådet	Delta på møter. Aktiv i promotering av rådet.
Elevråds oppstartsamlinger på videregående skoler	Skolene har ansvaret for opplæringen av elevrådene, men ombudet bidrar og

	deltar på samlingene. Her møter ombudene alle tillitsvalgte på skolene.
Elevråd og elevrådsstyre på den enkelte videregående skole	Ombudet blir invitert til plenums- og styremøter. Ofte som rådgiver i saker styrene vil ta opp med skolen.
Skolemiljøutvalg, SMU	Ombudet blir invitert, men ønsker fortsatt å bli invitert til flere. Blant annet for å øke kompetanse på arbeid med Kapittel 9A i opplæringsloven.
Skolene	Mange skoler har tatt kontakt og brukt ombudet. Blant annet klage på lærer, klassekonflikter og mobbesaker.
Opplæringskontorene/bedrifter	Treffe ansatte, ledelse og delta på interne opplæringskurs for lærlinger.

2. Forebygging

Formålet til Elev og lærlingombudet er blant annet å ivareta ungdommens rettigheter og plikter, fremme dialog og samarbeid, og gjennom dette håndtere og forebygge misforståelser, krenkelser, diskriminering, konflikter og mobbing.

De fleste sakene ombudet jobber med har det allerede vært hendelser, og ombudet vil da komme inn med hjelp og støtte i gjenopprettende prosesser. Ombudet mener at god håndtering i slike saker vil ha en positiv og lærende effekt, som i mange tilfeller vil være forebyggende.

Alle i opplæringsløpet har et ansvar for å bidra til et trygt og godt læringsmiljø. Det handler mye om trygghet til å kunne si ifra om ulike problemer og utfordringer hver enkelt elev og lærling har, og hvordan skolene og bedriftene tar imot disse henvendelsene. God kompetanse på dette området er av betydning for gode løsninger i forebygging og håndtering av konflikter. Ombudet ønsker å øke bevisstheten om hvordan vi, den enkelte av oss, snakker til og er overfor ungdommer, kollegaer og andre vi møter og samhandler med.

Ombudet har evalueringsmøter med skoler, bedrifter, ungdom og ansatte med målsetting om å bidra til god samhandling som er til det beste for den enkelte elev, lærling eller ungdom.

3. Medvirkning

Elev – og lærlingombudet er opptatt av at skolene har et velfungerende elevråd. Ombudet tilbyr skolene foredrag i forkant av at klassene velger tillitselever til elevrådene. Tema for disse foredragene er plikter og rettigheter. Det blir også fortalt om viktigheten av å velge gode tillitselever og hva slags oppgaver en tillitselev har.

Dette blir tatt opp med elevene:

- Det fysiske og psykososiale skolemiljøet, deriblant mobbing og krenkelser.
- Tilpasset opplæring
- Vurdering
- Elevmedbestemmelse
- Elevmedvirkning

Elevdemokrati og elevråd/lærlingråd

Ved skolestart var Elev – og lærlingombudet rundt på mange av de videregående skoler, både for å informere nye elever og være involvert i elevrådsoppstartene. På noen av disse

elevrådsoppstartene var også rådgiver i folkehelse med, som da var ansvarlig for å starte opp det nye ungdomsrådet for Vestfold og Telemark.

Det er viktig å presisere at ombudets møter med elevrådene er et tillegg til, og ikke en erstatning for, skolenes egen oppfølging av elevrådene. Skolene må selv drive et målrettet arbeid for å øke elevenes bevissthet rundt elevmedvirkning og delaktighet i planlegging, gjennomføring og vurdering av egen skolehverdag gjennom blant annet elevrådsarbeid. Alle de videregående skolene skal ha en elevrådskontakt som følger opp elevrådet.

Tilleggskommentar; Elev -og lærlingombudet følger opp Lærlingrådet sammen med rådgiver i fagopplæring.

4. Henvendelser

En viktig og avgjørende oppgave til ombudet er å skape en trygg dialog i møte med de som tar kontakt. Mange henvendelser krever arbeid og ressurser over tid og involvering av flere aktører. Fra 2019 har det fortsatt vært en økning i antall skoler som tar kontakt.

De aller fleste henvendelsene som kommer til ombudene, har som oftest et ubehag i seg. Terskelen kan være høy for å ta kontakt, derfor ønsker ombudene å være tilgjengelige.

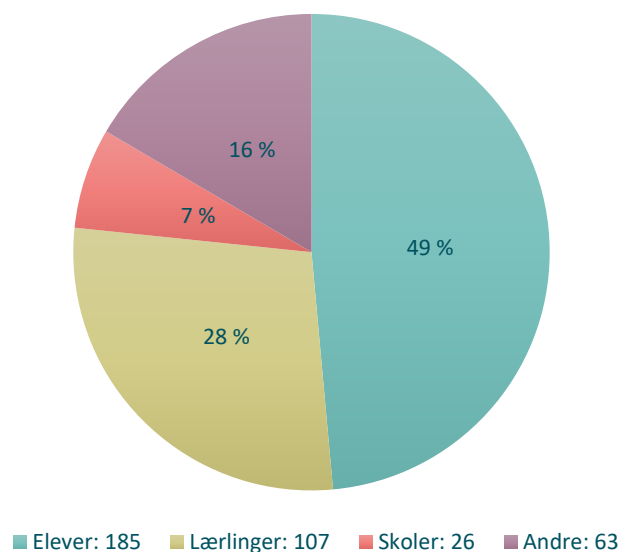
Ombudene mottar gjennom hele skoleåret henvendelser fra blant annet elever, lærlinger, foresatte, fagrådgivere i fagopplæringen og ansatte på de videregående skolene i Vestfold og Telemark. Mange av henvendelsen til ombudet etter 12. mars 2020 har vært preget av utfordringer knyttet til Covid 19. Dette har påført elever og lærlinger en slitasje som kommer til syne i ulike problemer og konflikter som ombudet har vært involverte i. I perioden mars – september 2020 var det en nedgang i henvendelser.

Henvendelsene har ofte et behov for informasjon, ønske om bistand, noen å prate med eller å luften frustrasjoner sammen med en fagperson. I mange av tilfellene kan ombudene da sette vedkomne i kontakt med den eller de som kan gi det beste svaret på henvendelsen.

Henvendelser til ombudene skjer ofte via telefon, SMS, e-post eller direkte henvendelser på arenaer som ombudet er til stede. Det er heller ikke uvanlig at henvendelser til ombudet skjer utenom ordinær arbeidstid og i ferier.

Mange henvendelser krever samtaler og møter over tid, og kan involvere mange aktører. Etter å ha innhentet samtykke fra den som har kommet med henvendelsen, kontakter ombudet som hovedregel lærer / ledelsen i skole, ansatte i opplæringskontor, fagopplæring i fylkeskommunen eller den aktuelle bedriften.

Henverdeler

Elever

Ombudet mottar henvendelser fra enkeltelever. Ved en eventuell konflikt eller klage gir ombudet ofte generelle råd og oppfordrer eleven eller lærlingen til å forsøke å løse saken på lavest mulig nivå. Elevene bør følge skolens retningslinjer for klager/konflikter der dette er tilgjengelig, og ombudet har lagt vekt på at det er viktig med dokumentasjon og saklighet. Ombudet fungerer som veileder for både elever og foresatte i slike saker.

Henverdelsene fra elever har blant annet handlet om:

- Utrygt skolemiljø, krenkelser og mobbing
- Klage på lærer, karakter og undervisning
- Vurdering
- Nedleggeling av tilbud
- Utfordringer med inn klima
- Skoleskyss
- Frav ersgrense
- Inntak
- Tilrettelegging av opplæring
- Utfordringer i skole –hjem samarbeid
- Medvirkning og elevdemokrati
- Generelt om opplæringsloven

Lærlinger

Ombudet mottar henvendelser fra lærlinger eller elever som snart skal ut i lære. I mange tilfeller kan overgangen fra videregående skole til arbeidslivet være utfordrende, med alt det en arbeidshverdag medfører.

Henvendelser fra lærlinger har blant annet handlet om:

- Arbeids- og opplæringsmiljø
- Mangelfull eller fravær av opplæring
- Mangelfull oppfølging i av bedrift / fagansvarlig opplæringskontoret
- Hvinger, brudd eller endring i opplæringen (læretiden)
- Lønn / overtid
- Tidspunkt for avlegging av fagprøve
- Tidspunkt for oppstart videre studier

Skoler

Hovedhensikten med opplæring er å bidra til god læring, helse og trivsel. Disse faktorene skal ivaretas for elevene i møte med fagene og i relasjon med lærere. Ombudet har i dette året opplevd en økning i henvendelser fra skoler.

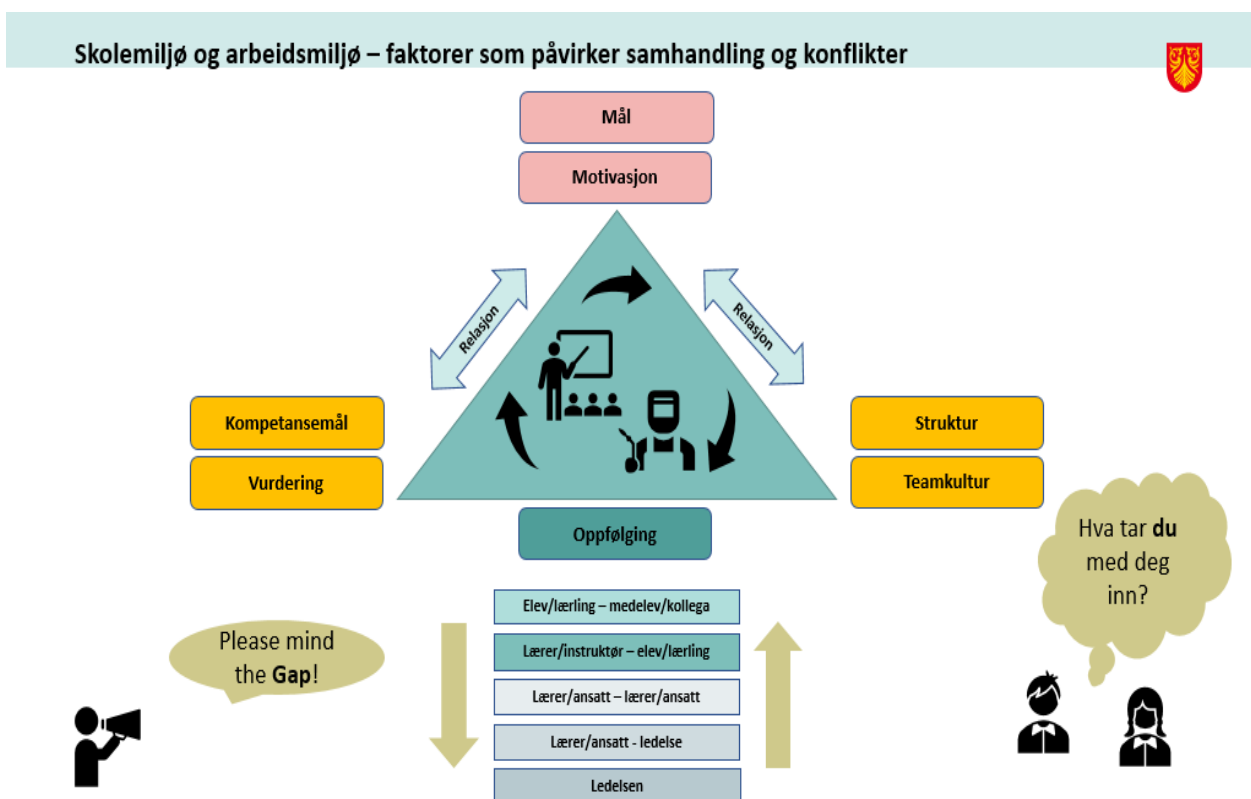
Når enkelte elever eller klasser er i en situasjon hvor det relasjonelle samspillet er utfordrende, kan det få negative konsekvenser for elevene. Utrygghet i læringsmiljøet er ofte en konsekvens. I noen klasser hvor det sosiale samspillet er «ute av kontroll», kan læringsmiljøet være skadelig og dermed føre til dårlig helse.

For å endre på et utrygt læringsmiljø, er det viktig å jobbe sammen i åpne prosesser. Parallelt med strukturelle håndtering må vi alltid ivareta emosjonelle utfordringer hos alle parter.

Elev- og lærlingombudet kan bidra i disse prosessene sammen med skolen. Ombudet får sine henvendelser både fra elever og lærere og det er da viktig å få tak i alles perspektiv.

Ombudene kartlegger og får ofte et sammensatt bilde av utfordringene. Dette er viktig for å jobbe både i klassen og med de som jobber med klassen.

Modell under: Analyse av opplæringsmiljø - faktorer som påvirker:

Andre

Ombudet får gjennom hele året henvendelser fra foresatte og pårørende, som har ulike spørsmål knyttet til opplæringen både i den videregående skolen og lærlingperioden. Ombudet har fått henvendelser som angår ungdom som følges opp av Oppfølgingstjenesten. Dette er ofte komplekse saker. Ombudet får henvendelser fra elever og foresatte fra private skoler.

Elev- og lærlingombudet har hatt 6 saker på ungdomstrinnet. Noen klassekonflikter og to saker for å sikre trygg og god overgang inn i videregående.

Ombudet har bistått med råd og formidlet kontakt med andre hjelpe- eller klageinstanser. Ombudet blir også kontaktet av individer som trenger å komme i kontakt med fylkeskommunen, inntak, fagopplæring, Oppfølgingstjenesten og andre tjenester.

5. Ombudsrollen 2020

Året 2020 har vært spennende på mange måter. Ombudet har hatt sitt første år i ny fylkeskommune. Sammenslåingen har vært godt forberedt, mye på grunn av at ombudet har kjent til hverandre og samarbeidet siden høsten 2017. For ombudene er ulikheten i erfaringer både i tidligere fylker og faglighet, en styrke som gjør at rollen som ombud utfylles godt.

Elev- og lærlingombudet er tilknyttet HR – Mestring og utvikling. Ombudet er blitt godt ivaretatt av organisasjonen. Plasseringen gir også et tydelig signal til brukerne om uavhengighet. Ombudet fra tidligere Vestfold fylkeskommune ser likevel at man har mistet noe ved å ikke ha tilknytning til det som nå er Opplæring og Folkehelse. Det meste av faget til ombudet ligger i plattformen til Opplæring og folkehelse. Et regelmessig samarbeid med ledelsen i Opplæring og folkehelse er påbegynt, og ombudet ser det som viktig at dette etableres som en fast praksis. Ombudet har hatt et godt samarbeid med skolene, Opplæring og Folkehelse i medvirkningsarbeidet for ungdom i opplæring.

Ombudet skal være en ressurs for elever i den videregående skole og lærlinger. Det skal være lav terskel for å ta kontakt. Derfor er en viktig del av ombudets oppgaver å lytte til ungdommens opplevelse av opplæringen. Både i den videregående skolen og ute i bedriftene. Ombudets erfaring er at medvirkning gir god læring- og helseeffekt. En viktig rolle for ombudet er derfor å fortsatt øke og forbedre elevmedvirkningen og sørge for at det ikke blir begått urett mot elever og lærlinger i den videregående opplæringen.

Elev – og lærlingombudet i Vestfold og Telemark har til tross for Covid – 19 hatt et innholdsrikt og travelt år i møte de ulike skolene, elevene og lærlingene. I perioden mars – september 2020 var det en nedgang i henvendelser. Unntaket var for lærlinger i perioden etter nedstenging 12. mars, hvor lærlingene var bekymret for permitteringer og hvordan dette eventuelt påvirket forberedelser til fag og svenneprøve.

I dette året har ombudet vært mer aktivt enn tidligere inn i individuelle klasser, noe som har vært både lærerikt og utfordrende. Ombudet har fått inngående kunnskap om de mekanismer som gjør klasse miljøet utfordrende, både for elevene og lærerne. Dette arbeidet har vist seg å være vellykket, som igjen har gitt ombudet god profilering i forhold til andre klasser og skoler som ønsker akkurat denne typen veiledning og hjelp. Dette arbeidet er i de fleste tilfeller omfattende, noe som har gitt ombudet erfaringer som kan vise seg å ha stor betydning i dette arbeidet videre.

I de fleste individualsaker er det også et systemperspektiv. Evaluering og refleksjon i individualsaker kan bidra forebyggende og være med til å utvikle gode systemer. Utvikling av ferdigheter er en viktig nøkkel for å styrke kvalitet i opplæringen. Ombudet peker spesielt på ferdighetene hos elever og lærlinger til å ta opp problemer, men også ansvaret bedrifter og de opplæringsansvarlige har for å ta den vanskelige samtalen. Et opplæringsmiljø vil alltid være preget av ulikhet og uenighet. God faglig støtte i trygge fysiske omgivelser på en skole eller i en bedrift, et godt forhold til sine lærere/instruktører gir motiverte ungdom som trives og bidrar til et positivt læringsmiljø.

Noe samarbeid har også vært vanskelig og utfordrende i denne perioden. Bruken av Teamsmøter i konfliktløsning er ingen god løsning og ombudet har derfor, så langt det har latt seg gjøre, bestrebet å ha flest mulig møter analogt. Vi vet at det siste året har vært vanskelig for alle, men særlig for de unge som har mistet mye, både med tanke på læring og sosial deltagelse. Dette vet vi har en negativ påvirkning på de unges psykiske helse. Til tross for nedstenging og forskjellige farger på “trafikklysmodellen”, rakk

likevel ombudet å besøke 17 skoler høsten 2020. Dette har vært viktig å for å synliggjøre ombudet og fortsette med å gjøre ombudsrollen og våre oppgaver kjent blant elever, lærlinger og for de ansatte på skolene.

Elev- og lærlingombudet er på mange arenaer, og gjør nyttige erfaringer. Med sin kompetanse kan ombudet være en ressurs for alle aktører i videregående opplæring, opplæringsinstitusjoner og lærebedrifter. Fokus på kvalitet gir god effekt i forebygging av krenkelser, diskriminering og mobbing.